

Sidhuvud

2024-09-03

Genväg till forskning

Mäns våld mot kvinnor – forskning och politik

Datum: 2024-09-03

Författare: Inger Lövkrona och Gabriella Nilsson

Sammanfattning

Mäns våld mot kvinnor förekommer över hela världen och finns i alla kulturer. Våldet beskrivs av FN som en global pandemi, ett ökande samhällsproblem som påverkar inte enbart kvinnors liv utan även hela samhället. Alla försök att stoppa våldet har hittills varit förgäves.

Mäns våld mot kvinnor har sedan slutet av 1970-talet varit föremål för forskning med syfte att förklara och beskriva våldet samt för politiska åtgärder för att stoppa, bekämpa och förebygga det. I svensk politik hanteras mäns våld mot kvinnor som en jämställdhetsfråga och är sedan 2006 ett prioriterat jämställdhetsmål (delmål 6). Motsvarande intresse och arbete finns i ett flertal andra västländer och globalt, men Sverige anses vara det land som ligger i framkanten vad gäller både forskning och politiska åtgärder mot våldet. Politiken är tidigt starkt influerad av forskningen och dess teoribildning och av den anledningen presenteras här båda dessa spår parallellt. Mäns våld mot kvinnor är en starkt politiserad samhällsfråga.

I denna Genväg redogörs för definitioner och begrepp, forskningsperspektiv, våldets omfattning, utbredning, former och konsekvenser samt för den politiska hanteringen av våldet i ett historiskt, nationellt och internationellt perspektiv.

Inledning

Mäns våld mot kvinnor inkluderar ett flertal våldshandlingar som (oftast) riktas mot kvinnor och flickor av (oftast) män. Begreppet innefattar fysiskt, psykiskt, sexuellt, ekonomiskt och materiellt våld, hot om våld, våldtäkt, trakasserier, digitalt våld, prostitution, människohandel för sexuella ändamål, pornografi, exploatering av kvinnokroppen i media samt sådant våld som hotar kvinnors kroppsliga integritet, sexualitet och reproduktion. Det omfattar även hedersrelaterat våld och samkönat våld, samt i svensk kontext pojkars kroppsliga integritet och våldsutsatthet och det våld män utsätts för av kvinnor i nära relationer [1].

Mäns våld mot kvinnor har sedan slutet av 1970-talet varit föremål för forskning med syfte att förklara och beskriva våldet samt för politiska åtgärder för att stoppa, bekämpa och förebygga det. I svensk politik hanteras mäns våld mot kvinnor som en jämställdhetsfråga och är sedan 2006 ett prioriterat jämställdhetsmål (delmål 6). Motsvarande intresse och arbete finns i ett flertal andra västländer och globalt, men Sverige anses vara det land som ligger i framkanten vad gäller både forskning och politiska åtgärder mot våldet. Politiken är tidigt starkt influerad av forskningen och dess teoribildning och av den anledningen presenteras här dessa båda dessa spår parallellt. Mäns våld mot kvinnor är en starkt politiserad samhällsfråga.

I denna Genväg redogörs för **definitioner** och **begrepp**, **forskningsperspektiv**, våldets **omfattning**, **utbredning**, **former** och **konsekvenser** samt för den **politiska** hanteringen av våldet i ett **historiskt**, **nationellt** och **internationellt** perspektiv. Översikten baseras på författarnas böcker "Våldets kön. Kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser", 2020, och "Mäns våld mot kvinnor – ett olösligt samhällsproblem? Våld i svensk jämställdhetspolitik under 2000-talet", 2023 [2, 3]. Den förstnämnda boken är en tematisk analys av ett stort urval av forskning med tyngdpunkten i svenska förhållanden inom disciplinerna samhällsvetenskap (genusvetenskap, rättssociologi, sociologi, psykologi, statsvetenskap, kriminologi), medicin (folkhälsokunskap, socialmedicin) och humaniora (etnologi, historia, antropologi). Denna forskning har som gemensam utgångspunkt att mäns våld mot kvinnor är ett i huvudsak kulturellt beteende och "utspelas" i social interaktion. Studien tar upp och fördjupar flertalet av de frågor som behandlas i denna Genväg och återkommer därför ofta i referenserna tillsammans med andra forskares analyser. I boken om våld och jämställdhet undersöks hur mäns våld mot kvinnor har hanterats i svensk politik (utredningar, propositioner och handlingsplaner) med fokus på tiden efter den så kallade Kvinnofredspropositionen 1998. Vidare bygger denna Genväg på Brottsförebyggande rådets (Brå) rapporter och statistik samt centrala dokument från FN, WHO och EU.

Någon systematisk genomgång av databaser har inte företagits utan metoden är att utifrån vår egen kunskap om fältet via de viktigaste publikationerna ”nysta” vidare med syfte att ge en helhetsbild av den forskning och de forskningsperspektiv som varit dominerande och som är relevanta för problematiken. Vi vill även särskilt framhålla betydelsen av Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK kvinnor (NCK) i Uppsala och Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer (VKV) i Göteborg som tillhandahåller översikter och fakta. Vissa våldsformer och centrala teman inom problemområdet har presenterats tidigare i VKV:s serie Genväg till forskning [4, 5].

Definitioner och begrepp

Flera definitioner och begrepp har efterhand skapats för att benämna våldet med utgångspunkt i olika forskningsperspektiv och politiska ideologier. Det är viktigt att hålla reda på några av dessa begrepp, vad de omfattar och hur de korresponderar med andra länders taxonomier. De ligger bland annat till grund för mätningar av våldets omfattning i databaser som är en viktig källa för studiet av våld mot kvinnor (Omfattning och utbredning, nedan).

Begreppet **mäns våld mot kvinnor** ersatte 2006 benämningen **våld mot kvinnor** i den svenska jämställdhetspolitiken som en medveten politisk markering av en då socialdemokratisk regering. Begreppet avslöjar inte enbart offrets kön utan även gärningsmannens, vilket vid tiden var unikt, och avspeglar ett starkt inflytande från feministisk våldsforskning, där begreppet använts länge. Internationellt användes, och används fortfarande, **violence against women** (VAW). Den gemensamma nämnaren för det våld (våldsformer/våldshandlingar) som avses är att de förstås som **genusrelaterade** (gender-based, GBV). Genusrelaterat (eller könsrelaterat) våld definieras som det våld som utövas mot någon på grund av personens kön eller våld som oproportionerligt mycket drabbar ett kön [6]. Denna förståelse av våldet är utgångspunkt i de internationella politiska överenskommelserna från FN och EU och dominerar i även i våldsforskningen.

Begreppet våld mot kvinnor och förståelsen av våldet som genusrelaterat härrör från FN:s **Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor**, DEVAW (Declaration on the Elimination of Violence against Women) från 1993. Våld mot kvinnor definieras i DEVAW:s artikel 1 som ”varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande vare sig det sker i det offentliga eller privata livet” och som har sitt upphov i ”historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män” [7, 99]. DEVAW omfattar tre kategorier – våld i hemmet, våld i samhället och våld utövat eller tolererat av staten – och exemplifierar med ett flertal våldsformer. Den svenska definitionen av mäns våld mot kvinnor har inkluderat de våldsformer som är aktuella i en svensk kontext (Inledning, ovan). DEVAW:s våldsdefinition öppnar för tillägg av nya former av genusrelaterat våld vilket också har gjorts i senare FN-dokument såsom exempelvis hedersrelaterat våld och tvångsäktenskap, digitalt våld, påtvingad graviditet, abort eller sterilisering, påförande av HIV-smitta, barnamord, polisers och militärers våld mot kvinnor i konflikter och i vardagen [8]. I den svenska våldsdefinitionen inkluderas dessa våldsformer i formuleringen våld som hotar kvinnors kroppsliga integritet, sexualitet och reproduktion. I tillägg ingår våld mot pojkar och män i den svenska definitionen, vilket kan förklaras med att den svenska våldsdefinitionen är ett led i jämställdhetspolitiken som omfattar både kvinnor och män. DEVAW är däremot ett dokument för att främja kvinnors och flickors mänskliga rättigheter, vilket per definition utesluter män och pojkar.

Den genusrelaterade förståelsen av mäns våld mot kvinnor innebär ett helhetsgrepp på kvinnors utsatthet och de skilda våldsformerna uppfattas som delar av samma fenomen – ett uttryck för mäns strukturella överordning över kvinnor. I feministisk forskning talas om ett **sammanhållet** våldsbegrepp.

Begreppet **interpersonellt våld** (IPV) har lanserats av Världshälsoorganisationen (WHO) 2002. Begreppet avser allt våld av en person mot en annan i såväl det privata som i det offentliga rummet,

kollektivt våld samt det våld som en person riktar mot sig själv, självmord. WHO:s definition motsvarar DEVAW:s med tillägget av våldsformen ”våld mot egna kroppen”. Till skillnad från DEVAW:s definition är WHO:s **könsneutral** [8, 2]. Begreppet interpersonellt våld används oftast inom folkhälso- och socialmedicinsk forskning, rättssociologi, kriminologi och andra vetenskaper som där feministiska forskningsperspektiv inte har någon dominerande ställning.

Begreppet **våld i nära relationer** är snävare än IPV och motsvaras av det engelska **intimate partner violence** (som också förkortas IPV) och avser enbart det våld som utövas i nära relationer av en partner eller före detta partner. Begreppet är också könsneutralt och har föreslagits av feministiska forskare för att markera att även kvinnor utövar våld mot män och att våld även förekommer i samkönade relationer, men har samtidigt kritiserats för att osynliggöra maktaspekten utan att egentligen signalera det som var avsikten [9]. Det könsneutrala begreppet våld i nära relationer har i likhet med interpersonellt våld anammats i forskning och politik där man önskat ta avstånd från maktteorier såsom exempelvis i medicinsk våldsforskning och i den svenska utredningen **Våld i nära relationer - en folkhälsofråga** [10]. I denna utredning omdefinieras också ”nära relationer” till att inkludera även ”bekanta”, vilket innebär att begreppet ytterligare töms på maktaspekten.

Internationellt används även **domestic violence** som ungefärligen motsvarar det i Sverige i vissa sammanhang använda könsneutrala **våld i hemmet** och **familjevåld**, vilket vid sidan av ”lägenhetsbråk” är de beteckningar som används av polis och media. **Istanbulkonventionen** (Europarådets konvention om förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och våld i hemmet), 2011, skiljer redan i konventionens titel på ”våld mot kvinnor” (violence against women) och ”våld i hemmet” (domestic violence). Det förra motsvarar mäns våld mot kvinnor och det senare våld i nära relationer och inkluderar i konventionen även våld mot män och samkönat våld [61].

Forskningsperspektiv

Det vetenskapliga intresset för kvinnors utsatthet för mäns våld initierades på 1970-talet av de då nyetablerade kvinnorörelserna [11, 22]. Forskningen fokuserade tidigast på frågor om våldets **orsaker** – hur ska våldet förklaras – och på **offret** – vem är offret och vilka är konsekvenserna. **Förövaren** har främst problematiserats i relation till våldets orsak i medicinska och sociala termer (Individuella perspektiv, nedan). Han (statistiskt sett är det nästan alltid en han) har i princip gått under både den teoretiska och politiska radarn fram till etablerandet av maskulinitetsforskningen (Maskulinitetsteorier, nedan). Vad gäller **politiska** åtgärder och insatser mot våldet finns en hel del metodutvärderingar, men studier om insatsernas effekter saknas i stort sett.

Den teoretiska debatten om mäns våld mot kvinnor har stundtals varit mycket intensiv och skarp och beskrivits som ett ”diskursivt slagfält”, där olika teorier krockar och bildar motsägelser [12]. Den dominerande konfliktfrågan är huruvida våldet ska förstås som ett uttryck för maktrelationer mellan kvinnor och män eller som ett uttryck för sociala eller medicinska/biologiska faktorer. En annan fråga som väcker debatt, särskilt medialt, är den om omfattningen av kvinnors våld mot män och om män är lika utsatta som kvinnor för våld i nära relationer.

De viktigaste perspektiven (eller förklaringsmodellerna) kategoriseras här som individuella, feministiska och strukturella, relationella, intersektionella, maskulinitetsteorier samt socio-ekologiska. Med undantag för de individuella perspektiven delar dessa perspektiv till våldets ursprung förståelsen av våldet med utgångspunkt i feministisk teoribildning, men i olika grad.

Individuella perspektiv

De individuella perspektiven satte tidigt den våldsutövande mannen i fokus för forskning och socialpolitik. Mäns våldsutövning knöts till olika så kallade **avvikarpositioner** i samhället som ansågs framkalla hans våldsamma beteende. Våldet skyldes på alkoholism, sjukdom, stress,

psykisk störning eller någon form av social problematik såsom låg utbildningsnivå, utsatthet för våld som barn, arbetslöshet, ekonomiska problem och/eller fattigdom, brottslighet samt även på migration. Invandrade män ansågs vara mer våldsamma än svenskfödda. Orsaken till våldet förläggs oftast, outtalat, inne i männens kroppar i hormoner (testosteron) och en naturlig aggressivitet (evolutionens spår). Männen menades sakna uppsåt och urskuldades och våldet förklarades vara tillfälligt, okontrollerat eller utövat i affekt [13–15, 2].

Kvinnan, våldsoffret, anses ha ett eget ansvar genom att provocera fram våldet genom sitt beteende och olika kvinnotyper har identifierats [11]. Särskilt tydliga är antagandena om mannens determinerande ”natur” vad gäller sexuellt våld – mannens sexualdrift förklaras som okontrollerbar och måste ha sitt naturliga ”utlopp”. Prostitution har framhållits som ett sätt att begränsa antalet våldtäkter. Mäns sexualdrift används även för att förklara våldtäkt i krig, där män är ”berövade” sina vanliga sexuella kontakter. Detta framhålls som en anledning till att så kallade prostitutionsringar inrättas runt stridsplatser och militärbaser för att lösa ett ”uppdämt behov” [15, 2].

Ett outtalat grundantagande för avvikelseförklaringarna är en biologisk förståelse av kön och könsskillnader som i vissa fall slår över i biologism (sociobiologi), där allt mänskligt beteende förklaras genom att jämföras med djurs [15, 16]. De våldsamma invandrade männens beteende har dock tillskrivits en determinerande av ”kultur”, en skillnad som satts på sin spets vad gäller hedersrelaterat våld, som anses drivet av kulturella normer och värderingar, inte av medicinska eller sociala förhållanden [17].

I politiken är de individuella perspektiven ständigt närvarande. De åberopas som (del)förklaringar till mäns våld och ligger till grund för politiska insatser som behandlingsprogram för våldsamma män och de är centrala i kategorisering av män i riskgrupper och i farlighetsbedömningar [18, 19, 9, 20]. Dagens ökande intresse för grova våldsbrott såsom exempelvis dödligt våld i nära relationer och överfallsvåldtäkter bottnar i en (för)förståelse att dess brott begås av män i avvikarpositioner, relativt lätta att identifiera. Nyligen lanserades en strategi för brottsförebyggande

behandling av missbruk av olika slag som menas ligga bakom olika former av brottslighet, inklusive mäns våld mot kvinnor (ANDT-strategin) [21].

De individuella perspektiven med fokus på den ”avvikande mannen” har fått till konsekvens att ”vanliga mäns” våld mot ”vanliga” kvinnor mer eller mindre osynliggörs i samhällsdebatten. Utan hänsyn till brottens allvarlighetsgrad kan nämnas att i Sverige har de senaste åren mellan 10–15 kvinnor mördats av en partner medan närmare 25 000 kvinnor har polisanmält våld i nära relation. Det senare väcker idag sällan något medialt uppseende.

De individuella perspektiven kommunicerar att det inte är ”vilken man som helst” som slår och därmed inte ”vilken kvinna som helst” som blir slagen. Det kvinnliga offret förutsätts ha samma socioekonomiska bakgrund och/eller samma problematik (exempelvis missbruk) som den våldsutövande mannen, vilket ofta också är fallet. Klassaspekten är dock en fråga som endast undantagsvis åberopas i samband med avvikelseförklaringen utan fokus ligger på mannens avvikande beteende och dess behandling. Med detta synsätt förstås inte mäns våld mot kvinnor som ett strukturellt samhällsproblem, utan som ett individproblem och en fråga för de vetenskaper som studerar mänsklig avvikelse och beteende såsom psykologi, socialmedicin, kriminologi och psykiatri.

Trots det starka fokus som det individuella perspektivet lägger på mannen förövaren och hans situation allt från 1980-talet till idag, har benämningarna på våldet skapats med utgångspunkt i det kvinnliga offret – **kvinnovåld**, **kvinnomisshandel** – eller är de könsneutrala som **familjevåld**, **lägenhetsbråk** eller enbart **misshandel i hemmet**, där det inte framgår vem som är förövare och vem som är offer.

Feministiska och strukturella perspektiv

Kvinnoperspektiv

Under 1990-talet och efterhand som kvinnorörelsen växte och kvinnor började berätta för varandra om sin egen utsatthet för våld blev det

uppenbart att det var ”vilka kvinnor som helst” som misshandlades av ”vilka män som helst”. Mäns våld mot kvinnor i nära relationer identifierades nu som ett vanligt förekommande problem i alla samhällsskikt. Våld blev en fråga om kön men också om makt, inte en i grunden social eller medicinsk problematik. Med denna insikt blev våld mot kvinnor en angelägen kvinnofråga som påkallade ett tydligt

kvinnoperspektiv, och kvinnors upplevelse och utsatthet av våldet blev utgångspunkt för forskning och politik. Det politiska genomslaget för den feministiska våldsforskningen kom med Kvinnofridsutredningen 1995 och manifesterades politiskt i den så kallade Kvinnofridspropositionen 1998 och teoretiskt i, en relativt sett, explosion av feministisk våldsforskning i Sverige inom olika discipliner [23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31].

Feministiska studier som dessa har bidragit till att förändra bilden av våldets konsekvenser och omfattning, men också av vem som är förövare och vem som är offer. Den kunskap som vi har idag och betraktar som fakta om våld mot kvinnor har tillkommit genom denna tidiga våldsforskning.

Våldsforskningen fick också ett starkt genomslag i politiken vad gäller förståelsen av våldets dynamik och orsak genom begrepp som våldets normaliseringsprocess, uppbrottstrappan, könsmaktsordning och våldets kontinuum, för att nämna några av de viktigaste. Våldets **normaliseringsprocess** avser den förändring i de våldsutsatta kvinnornas verklighetsuppfattning som de genomgår under en våldsprocess. Enligt normaliseringsteorin är det tre mekanismer som får kvinnan att stanna kvar i förhållandet: mannens kontroll i gärningsögonblicket (våldet utövas inte i blint raseri), isolering och växling mellan våld och värme [14, 19, 2]. Teorin om våldets normaliseringsprocess har kritiserats för att framställa kvinnor som passiva offer och har genererat forskning om uppbrottet enligt tre aktiva faser: att bryta upp, att bli fri och att förstå. Den sista fasen handlar om att kvinnan ska förstå vad hon blivit utsatt för, att inse att hon är ett offer för våld och att det hon gått igenom är våld. Processen har kallats för **uppbrottstrappan**, en modell som synliggör olika aspekter som försvårar ett uppbrott men också vilka som kan underlätta [32, 33, 2]. Denna forskning vill besvara frågor som: varför lämnar inte kvinnor ett våldsamt förhållande och när hon lämnar: hur går

det till och vad händer då. Kunskapen om våldets normaliseringsprocess är numera erkänd och vitt spridd och tillämpas i flera andra sammanhang såsom vid hedersrelaterat våld. Flickor som lever i kontrollerande familjer och den känslomässiga dubbelheten med växling mellan värme och omtanke försvårar flickornas möjligheter att göra motstånd [34, 2].

Kontinuumperspektivet syftar till att synliggöra sambandet mellan olika våldsuttryck och markerar att det saknas tydliga gränser däremellan. Med detta perspektiv finns det grova våldet på samma skala som det mindre grova – det handlar om gradskillnad inte om artskillnad [14, 35, 2]. Det fick sin politiska tillämpning i Kvinnofridspropositionen 1998 där en ny brottskategori infördes i Brottsbalken under brottet Grov fridskränkning, nämligen **Grov kvinnofridskränkning** (BrB 4 kap 4a §) [24]. Fridskränkningens brotten avser den som gjort sig skyldig till flera enskilda och i sig straffbara systematiskt upprepade handlingar inom ett viss tidsintervall. Inom detta tidsintervall behöver den utsatta personen inte i detalj kunna redogöra för enstaka detaljer eller tidpunkt för våldets utövande. I den grova fridskränkningen är könsaspekten irrelevant medan den grova kvinnofridskränkningen syftar till att fånga in det som avses i våldets normaliseringsprocess. Denna till synes märkliga konstruktion med två olika paragrafer med olika benämning kan förklaras med att kvinnoperspektivet utsattes för hård kritik från rättsväsendet då man ansåg att den stred emot lagens i övrigt könsneutrala systematik. Uppdelningen på två lagparagrafer var en kompromiss mellan en neutral rättspraxis och ett kvinnoperspektiv på våldet [27, 2].

En annan nyhet i propositionen som i likhet med kvinnofridsbrottet har fått stor internationell uppmärksamhet är den så kallade **sexköpslagen** som kriminaliserar köp men inte försäljning av sex (BrB 6 kap 11 §) [31]. Lagen avspeglar den genusbaserade våldsförståelsen där prostitution definieras som en form av mäns våld mot kvinnor, en uppfattning som kommit att ifrågasättas. Ordet **prostitution** föreslås ersatt av **sexköp**, en frivillig transaktion mellan sexsäljare och sexköpare. Internationellt är det inte självklart att prostitution ska förstås som en form av mäns våld mot kvinnor och såväl FN som WHO gör en åtskillnad mellan frivillig prostitution och

tvångsprostitution. EU däremot har beslutat om att länder frivilligt kan införa en så kallad ”nordisk modell” och flera länder har infört en sexköpslag efter svenskt mönster – Frankrike, Nordirland och Irland – liksom ett antal länder utanför Europa – Island, Israel, Kanada och Norge [36].

Könsmaktsordning

Den feministiska våldsforskningen tar ofta sin utgångspunkt i det tidigare internationellt dominerande radikalfeministiska perspektivet. Ur detta utvecklades i Sverige efterhand en strukturell teoribildning, under inflytande av den professur i genusforskning som inrättades vid Uppsala universitet 1998 på initiativ från regeringen. Begreppet ”kvinnoförtryck” ersatte ”kvinnomisshandel” för att synliggöra alla former av våldsutövning mot kvinnor, inte enbart misshandel som leder tankarna till fysiskt våld. ”Kvinnomisshandel” förmådde inte fullt ut fånga in maktaspekten som från 1990-talet slut ansågs vara en central del i våldet. Det synliggjorde inte heller att våldet var en konsekvens av en hierarkisk patriarkal struktur där män som grupp överordnades kvinnor, i enlighet med DEVAW:s förståelse (Definitioner och begrepp, ovan). I forskningen introducerades begreppet **könsmaktsordning**, som kom att få ett stort genomslag. Med en könsmaktsordning, en social ordning baserad på maktförhållanden mellan kvinnor och män, blev genusrelaterat våld alltid en fråga om kön och makt. Det innebär vidare att det hierarkiska förhållandet mellan könen betraktas som strukturellt givet i samhället oberoende av hur relationen mellan varje individuell kvinna och man såg ut [2].

Mäns våld mot kvinnor uppfattades som ett medel för män till att upprätthålla könsmaktsordningen och som ett medel för att utöva makt och kontroll över kvinnor, och därmed också bevara det patriarkala samhället. Alla män utövade inte våld, men alla män kunde dra nytta av det våld som utövades mot kvinnor och det fick kvinnor att känna rädsla och inte bryta mot de förväntade könsrollerna. Centralt i könsmaktsperspektivet är den flytande gränsen mellan en normaliserad och osynliggjord överordnad

mansroll och en osynliggjord underordnad kvinnoroll och en kvinnoroll som inkluderar underkastelse och utsatthet för våld [2].

De strukturella feministiska teoribildningarna om patriarkala förtryckande strukturer används numera inte så ofta i våldsforskningen som i stället fokuserar på analyser av enskilda våldshandlingar. Begreppet könsmaktsordning har därmed delvis förlorat sin analytiska funktion och bildar en fond mot vilken våldet utspelas, inte ett redskap för att förklara våldet. Mäns våld mot kvinnor analyseras allt oftare som en fråga om hur det utövas situationellt och som en fråga om metoder för att hantera våldets konsekvenser. Även i den politiska retoriken har könsmaktsförståelsen av våldet tonats ner och ersatts av bland annat relationella och socio-ekologiska perspektiv. Det strukturella feministiska perspektivet har emellertid fått förnyad aktualitet i och med att maskulinitetsnormer har introducerats som förståelse av våldet.

Relationella perspektiv

De flesta forskningsperspektiv rörande mäns våld har en feministisk utgångspunkt, men det finns en viss skillnad mellan perspektiv som utgår från en strukturell förståelse och de med en **relationell** förståelse av våldet. Det relationella perspektivet lägger mindre vikt vid maktrelationen och intresserar sig mer för våld som ett resultat av en konflikt mellan två parter och analyserar hur våld "utspelas" **mellan** kvinnor och män, inte "utövas" **av** män **mot** kvinnor. Förespråkare för det relationella perspektivet kritiserar de strukturella perspektiven för att vara för statiska och inte "se" att våldet tenderar att genereras ur gräl där kvinnan har möjlighet till initiativ och handling. Kvinnor gör motstånd mot våldet och är inga passiva offer [37, 38, 2].

Det relationella perspektivet utgår ifrån en socialpsykologisk teoribildning och dess företrädare menar att våldet uppstår situationellt och relationellt. Det relationella perspektivet framställer misshandelsförhållandet som jämlikt och ömsesidigt och misshandeln som ett bråk mellan två jämbördiga parter. I internationell forskning har det etablerats två delvis motsatta positioner, som först i början av 2010-talet introducerades i den

akademiska debatten i Norden [39, 40, 41]. Den ena position tar utgångspunkt i begreppet ”familjevåld” (family violence) och menar att kvinnors och mäns våldsanvändande är symmetriskt, det vill säga lika frekvent och ömsesidigt. Denna forskning använder andra mätmetoder än vad som är gängse (Omfattning och utbredning, nedan). Den andra positionen använder begreppet ”våld mot kvinnor” (violence against women) för att synliggöra att våldet är asymmetriskt och understryker att mäns våld har allvarigare konsekvenser, andra motiv och kontexter och att kvinnor utövar våld i självförsvar.

I samhällets hantering av våldet förekommer båda dessa positioner. Positionen ”familjevåld” används i könsintegrerade verksamheter såsom socialtjänsten, där man ser till de olika beskrivningar av våldet hos offret respektive våldsutövaren. Den andra positionen i könsseparerad verksamhet såsom kvinnojourer utgår ifrån ett kvinnoperspektiv på våldet (positionen violence against women), men studier visar också att olika handläggare inom samma socialtjänst kan förespråka olika förståelser av våldet. Detta får självklart betydelse för hur våldet hanteras [38].

Inom ramen för det relationella perspektivet har försök gjorts att typologisera de våldsamma männen och deras våld i nära relationer som ”intim terror” (intimate terrorism), ”situationsbaserat våld” (situational couple violence) och ”motstånd” (violent resistance). Denna typologi beskrivs i den statliga utredningen ”Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld”, som hjälp vid utformningen av behandling och insatser mot våldet. Typologin baserar sig på dynamiken i relationen där graden av kontroll utgör en viktig skillnad. De män som utövar de två första typerna anses vara de mest problematiska och är de som behöver få insatser för att upphöra med sitt våld. Den tredje gruppen betraktas närmast som offer för våld i relationen [20, 2].

Intersektionella perspektiv

De senaste två decennierna har det skett ett gradvis bakslag för könsmaktsperspektivet, en reaktion som delvis kan avvisas som en allmän

antifeministisk kritik, men som i vissa avseenden är relevant.

Könsmaktsperspektivets har kritiserats för att teckna en alltför homogen offerbild i beskrivningen av ett universellt kvinnoförtryck, främst för att den ensidigt tar utgångspunkt i vita heterosexuella medelklasskvinnors erfarenheter [42]. Särskilt viktiga blir ifrågasättandena i relation till det våld som utövas i samkönade relationer, eftersom den förklaringsmodell där förövar- och offerpositioner är kopplade till manligt och kvinnligt kön därmed exkluderar icke-binäras och hbtqi-personers erfarenheter. Detta skapar ett språk där en heteronormativ/sexuell utgångspunkt reproduceras [40, 43, 2].

Postkolonialt orienterade forskare menar att det är problematiskt att anta att våld drabbar kvinnor på samma sätt oberoende av deras sociala villkor och av kategoriseringar som klass, ras, etnicitet. Denna kritik har bemötts av företrädare för könsmaktsperspektivet genom att framhålla att även om olika maktordningar i allra högsta grad påverkar kvinnors utsatthet för våld är detta förhållande ingen förklaring till att våldet utövas, utan något som framför allt påverkar våldets konsekvenser. Utsatthet påverkar en persons möjlighet att värja sig mot våldet [42, 45, 2].

Introducerandet av ett intersektionellt perspektiv har därutöver inneburit en förskjutning av intresset från ”vanliga” kvinnor som våldsoffer mot kvinnor som anses tillhöra **särskilt utsatta** och/eller **sårbara grupper**. En sådan grupp definieras etniskt och har uppmärksammats inte enbart i samband med problematiken kring hedersrelaterat våld utan även för dessa kvinnors våldsutsatthet generell. Andra grupper av kvinnor som definieras som särskilt utsatta eller sårbara är äldre kvinnor, kvinnor med funktionsvariationer, kvinnor i missbruk eller prostitution och hbtqi-personer. Dessa grupper är relativt sett mer våldsutsatta än kvinnor i allmänhet [3, 46]. Internationellt har intersektionalitet som en analysmetod uppmärksammats av bland annat UN Women (Omfattning och utbredning, nedan) i skriften ”The Value of Intersectionality in Understanding Violence against Women and Girls”, 2019 [44].

Maskulinitetsforskning

Den våldsutövande mannen lämnades länge utanför forskningens fokus – med undantag för de som var sjuka, kriminella etcetera – och uppmärksammades på allvar först med feministisk vålds- och maskulinitetsforskning i början av 2000-talet. Det är främst manliga forskare som börjat fatta intresse för mäns våld och våldsutövning medan den feministiska våldsforskningen så gott som uteslutande varit en kvinnlig angelägenhet och haft fokus på de våldsutsatta kvinnorna. Den postmoderna kritiska mansforskningen (the new men´s studies) har gått i bräschen. Maskulinitetsforskningen tar tydligt avstånd från essentialistiska mansrörelser (som söker biologiska förklaringar till mäns våld) och gör gemensam sak med feminismen och deklarerar sig som profeministisk.

Maskulinitetsforskningen syftar till att teoretiskt och empiriskt undersöka olika aspekter av mäns psykologiska, sociala och kulturella villkor. Det finns dock fortfarande mycket lite svensk forskning om våldsutövande män och om hur de förklarar sitt våld, vilket är paradoxalt med tanke på att maskulinitetsforskningen i Sverige, i ett internationellt perspektiv, är relativt stark. Forskningen om män och våld har hittills haft ett starkt fokus på unga mäns våldsutövning, men inte specifikt på våldet mot kvinnor [47].

Från maskulinitetsforskningens perspektiv ligger förklaringen till mäns våld i **konstruktionen av maskulinitet(er)**. Med maskulinitet avses en social kategori som (vanligen) män tillskrivs eller känner samhörighet med. Maskulinitet kan beskrivas som ett uttryck för en identitet, men inte i form av inre egenskaper, utan som vissa handlingar, beteenden eller uttryck som manifesteras olika beroende på historisk och kulturell kontext [48].

Maskulinitet konstrueras ofta med våld och forskningen har visat att våld knyts till positiva manliga egenskaper som mod, styrka, oräddhet och handlingskraft, som samhället kräver och uppskattar. Begreppet den ”manliga våldsbalansen” avser den dubbelhet som samhället kräver av män – att de vid behov ska vara beredda och förmögna att använda legaliserat våld – det goda våldet. Samtidigt är vissa former av våld kriminaliserat, det ”onda” våldet. Den som klarar balansgången mellan det goda och onda våldet är en ”riktig man” [49, 50, 2].

I våldsamma mäns berättelser framstår våldet som en legitim metod för att bemästra en situation och det gör det möjligt att rättfärdiga våldet och ge det en mening [51, 52]. Av de studier som numera föreligger om hur och vad män berättar om sitt våld, framgår att männen i princip aldrig förbehållslöst erkänner eller tar ansvar för våldet. Våldet förnekas och förminskas till ursäkter och rättfärdiganden, en ”ansvarsbefrielsens retorik” [53, 13, 19, 54].

Ett annat framträdande tema i forskningen har varit **maskulinitetsnormer** och hur dessa påverkar mäns beteende, en aspekt som tagits in i politiken mot våld. I den senaste nationella strategin mot våld, ”Nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor”, 2017, framhålls att det förebyggande arbetet mot våld ska ha fokus på män och på att förändra destruktiva maskulinitetsnormer, såsom exempelvis en förnedrande kvinnoosyn [55].

Socio-ekologiska perspektiv

Den (radikal)feministiska förståelsen av mäns våld och dess ursprung i könsmaktsordningen som introducerades av FN 1993 i DEVAW utmanades 2002 av WHO som lanserade en ny teoretisk modell – en **socio-ekologisk** förklaringsmodell för att förstå orsaken(rna) till mäns våld mot kvinnor [8]. Det socio-ekologiska perspektivet vill lyfta fram komplexiteten bakom mäns våldsutövning och hävdar att det inte är tillräckligt att åberopa könsmaktsordningen och mäns makt. Det tonar ner maktförhållandet mellan kvinnor och män till förmån för socio-ekonomiska faktorer såsom fattigdom, kvinnors generella låga status, bristande civila rättigheter, avsaknad av lagstiftning kring familj, hög acceptans för att lösa konflikter med våld, hög nivå av våld generellt i ett samhälle samt kulturella föreställningar. Perspektivet är sammansatt av biologiska, sociala, kulturella, ekonomiska och politiska aspekter som tillsammans på olika sätt påverkar risken för att någon ska utöva våld eller bli utsatt för våld. Könsmaktsperspektivet är här endast ett övergripande perspektiv som ska aktualiseras vid behov.

Den socio-ekologiska perspektivet (ursprungligen bara ”ekologisk” i betydelsen ”livsmiljö”) omfattar fyra olika samspelande analysnivåer som har betydelse för våldsutövningen – individ, relation, närsamhälle och samhällsstruktur. Den socio-ekologiska förklaringsmodellen ses i politiken som ett sätt att integrera olika förklaringsmodeller med varandra och ska användas på olika nivåer. Modellen är socialpsykologisk och utgår från en systemekologisk teori från 1979, som ursprungligen konstruerades för att förstå barnmisshandel men därefter kom att användas för ungdomars våld och för att förstå våld i nära relationer. Den erbjuder förklaringar som utgår från män som individer och mäns interaktion med andra och vill synliggöra de sociala sammanhangen runt de våldsutövande männen och de som är i riskzonen för att börja utöva våld [56, 57]. Multiförklaringsmodeller som denna har kritiserats för att vara vaga och oprecisa och för att åter flytta ansvaret för våldet från de individuella männen [13]. Samtidigt har perspektivet bidragit till att vända blicken mot våldsutövaren, i likhet med maskulinitetsforskningen.

I den svenska jämställdhetspolitiken används modellen som en metod till att utforska våldets orsaker och presenteras ingående i Jämställdhetsmyndighetens handbok ”Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete”, 2015, som rekommenderas till myndigheter och socialtjänst för att användas i det våldsförebyggande arbetet vid bland annat riskbedömning. Den återfinns i en rad kommunala och regionala handböcker och handlingsplaner. Den socio-ekologiska modellen har också kommit att få ett genomslag i folkhälsoforskning, kriminologi och socialmedicin och global hälsa [57, 3].

Våldets omfattning och utbredning

Mätandets problematik

Mäns våld mot kvinnor förekommer över hela världen och inom alla kulturer. Rapporteringarna visar stora statistiska variationer vad gäller

omfattning av våldet mellan länder, men dessa variationer beror i allmänhet inte, som man skulle kunna tro, på nationella skillnader i förekomsten av våld. I stället kan de i huvudsak förklaras med metodologiska olikheter i utformandet av de studier som ligger till grund för statistiken och på skillnader i definitioner av olika våldsformer (ovan Definitioner och begrepp). Hur våldet mäts är därför viktigt, men också hur mätningarna tolkas. En annan fråga är vad som mäts och varför, syftet med mätningen. När man använder statistik och kvantitativa data är det viktigt att känna till hur studien gjorts, vilka metoder som används och vilka forskningsfrågor som ställts utifrån forskningsperspektiv, benämningar och definitioner i respektive land [2, 3]. De siffror som anförs nedan härrör med nödvändighet från olika typer av erkända kvantitativa källor.

En studie av våldets förekomst grundar sig antingen på ett **statistiskt** material som redan finns, såsom statistik över anmälda brott, åtal eller fällande domar eller på datainsamling genom **surveys** med standardiserade frågor och **enkätstudier** (där ett stort antal individer tillfrågas om sina erfarenheter om våld, självrapportering), så kallade **omfångsundersökningar**. Generellt kan konstateras att en friare enkätmetod ger en större rapportering av våld, medan en hårdare strukturerad metod eller statistik ger en bild av våldet som ett mer ovanligt fenomen [2].

Sedan mitten av 2000-talet har FN krävt att medlemsstaterna ska samla in kvantitativa data över våld mot kvinnor efter speciella riktlinjer och **indikatorer** som ska vara jämförbara mellan länder. För att möjliggöra jämförelser mellan länder krävs inte enbart ett klassifikationssystem med gemensamma indikatorer, utan även en gemensam definition av könsbaserat våld, vilket saknas idag [58, 59]. Syftet med att kartlägga våldets omfattning och utbredning motiveras med att kunskap om våldets natur och magnitud ger en bättre förståelse av våldet. Statistik anses vid sidan av forskning vara ett bra verktyg för att kunna utveckla evidensbaserad politik och insatser för att stoppa våldet [60, 61]. För Europas del understryks detta i Istanbul Konventionen, som ger legitimitet åt de omfattande kartläggningar av olika våldsformer, litteraturöversikter

och metodutvärderingar som genomförs landsvis och tematiskt och som används i argumentationen för fler och bättre åtgärder mot våldet [61]. Det är knappast någon överdrift att påstå att den teoretiska våldsforskningen har ersatts av denna typ av arbeten.

Databaser och statistik

En unik databas, "Global Database on Violence against women", har tillskapats 2006 av **UN Women**, FN-organ för kvinnors rättigheter och egenmakt. Databasen sammanställer statistik som samlas in på nationell nivå och 193 länder ingår för närvarande i basen. Här finns landsprofiler med data över olika våldsformer och deras förekomst. På organisationens hemsida redogörs ingående för hur insamlingen går till och där finns även referenser till analyser av materialet. Utgångspunkten för datainsamlingen är DEVAW:s våldsdefinition (Definitioner och begrepp, ovan) [62]. **WHO** gör utbredningsstudier som återkommande publiceras med utgångspunkt i denna databas, den senaste 2013 om fysiskt våld i nära relationer och sexuellt våld av närstående respektive okänd person kopplat till hälsa [63].

EIGE, EU:s Institut för jämställdhet (European Institute for Gender Equality) grundat 2006 har en egen databas, Gender Statistics Database, baserad på survey-undersökningar i medlemsländerna [64]. EIGE:s indikatorer för våld är tematiserade i 14 huvudgrupper – fysiskt, sexuellt, psykologiskt, ekonomiskt, våld i nära relationer (intimate partner violence), FGM (female genital mutilation), trafficking, cybervåld, våldets kostnader, attityder och upplevelse, support och service, statistik och data. EIGE har genomfört en omfattande insamling för att fastställa landsprofiler så kallade Factsheets, där Sverige är representerat [66]. EIGE:s indikatorer skiljer sig något från FN:s, vilket är viktigt att vara uppmärksam på då siffror från olika länder jämförs. Både UN Women:s och EU:s databaser ansvarar också för insamling av andra förhållanden som rör kvinnor och jämställdhetsproblematik.

I Sverige ansvarar den statliga myndigheten **Brå**, Brottsförebyggande rådet, för insamling av statistik och andra fakta om brottsligheten i Sverige,

inklusive mäns våld mot kvinnor. Myndigheten etablerades redan 1974 för att sammanställa den svenska kriminalstatistiken, men uppdraget har efterhand utvecklats till att även ansvara för brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete samt kunskapspridning [67]. På Brå:s hemsida redovisas och analyseras det arbete man gör i form av statistik, rapporter och analyser. Statistiken över mäns våld mot kvinnor är baserad på ett klassificeringssystem med koder (en slags indikatorer) som motsvarar den svenska lagstiftningen och som används av polisen vid registrering av anmälningar samt lagförda och dömda brott och de bildar grunden för landets **kriminalstatistik**. Datan, som redigeras av Brå, redovisas varje år i Sveriges officiella statistik (SOS), kommenteras på myndighetens hemsida och ibland även i separata rapporter för olika våldsformer.

Brå:s kommentarer och analyser följer inte kriminalstatistikens klassificeringar utan myndigheten redovisar och kommenterar sina data med hjälp av ett eget system, som utarbetats under en lång tid under inflytande av forskning och forskarintressen. Under rubriceringen ”våld i nära relationer” redovisas på Brå:s hemsida kategorierna ”Våld och misshandel” och ”Våldtäkt och sexualbrott”. Våld mot kvinnor redovisas integrerat även under rubrikerna ”Hot och trakasserier” och ”Mord och dråp” [68]. I en särskild redovisning sammanställer Brå statistik över hur många kvinnor som anmält att de utsatts för fysiskt och sexuellt våld, medan exempelvis samkönat våld och kvinnors våld mot män inte kan utläsas vare sig från kriminalstatistiken eller från Brå:s egna systematik. Särredovisas gör däremot brottet **Grov kvinnofridskränkning** (BrB § 4 kap. 4a), som tillkommit på forskarinitiativ. Konstruktionen av kvinnofridslagen som har diskuterats ovan (Feministiska och strukturella perspektiv) inbegriper ett flertal våldsformer som har status av enskilda brottsliga handlingar i olika paragrafer och kapitel – exempelvis misshandel, olaga hot, olaga tvång, sexuellt eller annat ofredande samt sexuellt utnyttjande, överträdelse av kontaktförbud och skadegörelse samt förtal.

Kvinnofridsbrottet är ett belysande exempel på hur siffror kan vara svårtolkade och missvisande. När paragrafen infördes ökade antalet

anmälda och lagförda brott, men de har efter 2009 minskat. Brå har konstaterat att minskningen inte beror på att den faktiska utsattheten har minskat och inte heller på förändringar i anmälningsbenägenheten. Nedgången har främst att göra med hur anmälan hanteras – de kriminaliserade handlingar som utgör brottet rubriceras om vid registreringen – och är en effekt av administrativa rutiner och praxis [69].

Brå genomför vidare varje år sedan 2006 **Nationella trygghetsundersökningen** (NTU) vars syfte är undersöka människors utsatthet för brott, upplevelse av oro och otrygghet samt förtroende för rättsväsendet. NTU använder sig av enkäter som skickas ut till 200 000 slumpvis utvalda personer. Undersökningen fokuserar inte direkt på mäns våld mot kvinnor, men det ingår dock i flera av de undersökta kategorierna [70].

Även Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) genomför enkätundersökningar. Den senaste 2014 är ”Våld och hälsa – en befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt koppling till hälsa” [71]. Det är en nationell befolkningsstudie om utsatthet för sexuellt, fysiskt och psykiskt våld bland kvinnor och män samt kopplingen till ohälsa. En nu klassisk enkätstudie finansierad av den statliga Brottsofferfonden och den första i sitt slag är ”Slagen dam. Mäns våld i jämställda Sverige – en omfångsundersökning” genomfördes 2001 och omfattar 10 000 kvinnor [14]. Motsvarande undersökningar har genomförts i ett stort antal länder.

Våldshandlingar – utsatta flickor

Mäns våld i nära relationer tar sig många uttryck. Inledningsvis presenterades den officiella svenska definitionen av mäns våld mot kvinnor hämtad från Jämställdhetsmyndighetens hemsida som indikerar vilka former av våldet som är vanliga i Sverige: fysiskt, psykiskt, sexuellt våld, ekonomiskt och materiellt våld, hot om våld, våldtäkt, trakasserier, digitalt våld, prostitution, människohandel för sexuella ändamål och pornografi. Den omfattar även det våld män utsätts för av kvinnor i nära relationer,

samkönat våld samt våld mot barn och hedersrelaterat våld och förtryck (Inledning, ovan). Vissa av dessa våldsformer sticker ut vad gäller omfattning, andra är nya och är en konsekvens av samhällsutvecklingen och kunskapen om dem ännu relativt begränsad. Vissa av de nya våldshandlingarna har varit föremål för ett omfattande forskningsintresse, särskilt gäller detta våld som unga kvinnor och flickor utsätts för och i synnerhet hedersrelaterat våld och förtryck.

Fysiskt och sexuellt våld i nära relationer är det oftast förekommande, åtminstone är det vad statistiken visar och vad datainsamling och forskning mest och längst har uppehållit sig vid. Våld i nära relationer riktar sig mot hustrur, sambor och flickvänner i både pågående och avslutade relationer och kan, utöver mot kvinnorna själva, även riktas mot husdjur eller materiella tillhörigheter. Det utövas i huvudsak i hemmet vilket innebär att det bevitnas av kvinnornas barn ("mammamisshandel") och också barnen utsätts i vissa fall. Av de totalt 37 908 anmälda **misshandelsfallen** 2022 – det vill säga enbart fysiskt våld i alla åldrar – gällde 80% ett kvinnligt offer och av dessa specificeras drygt 25 000 som våld i nära relationer. Andelen anmälda fall har varit tämligen konstant över tid, vilket är ett tecken på att våldet inte minskat i omfattning. Mörkertalet uppskattas av Brå till cirka 80% och är också oförändrat över tid [72].

Studier baserade på självrapportering visar emellertid andra siffror av våldsutsatthet, särskild vad gäller mäns utsatthet för våld i nära relationer. Brå redovisar att andelen kvinnor **och** män som blivit utsatta för "någon typ av våld" (alltså inte uteslutande fysiskt) under 2022 är 13,6 procent och nästan lika många män som kvinnor rapporterat utsatthet (15,2% var kvinnor, 11,7% män). Brå noterar samtidigt stora skillnader i typ av våld som används av män respektive kvinnor – det våld som kvinnor utsätts för är mycket grövre och mer omfattande och upprepat än det våld kvinnor utsätter män för. Det är också fler kvinnor än män som uppger att de fått söka sjukvård för sina skador [72]. Detta har man också kunnat iaktta i internationella studier (Relationella perspektiv, ovan).

Sverige har Europas högsta anmälningsfrekvens när det gäller **sexuallbrott**. Anmälningarna gäller nästan uteslutande brott mot kvinnor begångna av en man och av dessa var cirka fem procent så kallade **överfallsvåldtäkter** [74]. Brå redovisar för 2023 24 428 fall av anmälda sexuallbrott varav 9 467 rubriceras som **våldtäkt**. Den Nationella trygghetsundersökningen (NTU) för 2022 fann att 4,7% av de tillfrågade (självrapportering) uppgav att de utsatts för sexuallbrott, vilket motsvarar ca 388 000 personer omräknat till antal utsatta i befolkningen. Detta är en marginell ökning jämfört med 2021. Nivåerna av utsatthet för kvinnor är betydligt högre än för män och skillnaden ökade kraftigt under en period, men har minskat något under den senaste. De flesta sexualbrotten rapporteras av unga personer i åldersgrupperna 16–24 år [74]. Ökningen av antalet anmälningar anses huvudsakligen inte bero på en faktisk ökning av antalet våldtäktsfall utan är ett resultat av förändrad lagstiftning som inkluderar fler handlingar och situationer [75]. Sexuallbrott omfattar ett brett spektrum av brott – alltifrån lindrigare brott som kränkande sexuella kommentarer till våldtäkt.

Den mest diskuterade frågan vad gäller sexuallbrott är var gränsen ska dras mellan frivillighet och tvång. Forskarna talar om det sexuella våldets ”gråzoner eller om en ”glidande skala” (”våldtäktskulturen”) mellan sexuella handlingar och sexuella våldshandlingar som har sitt ursprung i traditionell konstruktion av kvinnlig sexualitet som passiv, manlig som aktiv [2]. Vad gäller den aktiva manliga sexualiteten illustreras den ofta med den historiskt välkända Casanova, förföraren med rätt att erövra en kvinna med våld. Problem med att i rätten bevisa vad som är frivilliga samlag eller tvång förklarar varför inte åtal och fällande domar ökat i samma utsträckning som antalet anmälningar – fem av hundra anmälda våldtäkter leder till fällande domar. 2018 trädde en radikalt förändrad **samtyckesbaserad** våldtäktslagstiftning i kraft i Sverige som förutsätter att i ett jämställt land ska samlag utgå från samtycke och frivillighet, en jämställd sexualitet [76]. Åklagarmyndigheten redovisar att jämfört med innan lagen väcks numera i snitt femhundra fler åtal per år över hela landet [77].

Våld i ungas parrelationer (dating violence) är ett våldsbrott som specialstuderats av Brå. Detta våldsbrott ökar kraftigt, var femte person i åldrarna 16–24 år uppges ha utsatts för våld av en nuvarande eller före detta partner. I rapporten **Våld i ungas parrelationer**, 2021, beskriver Brå utifrån svensk och internationell forskning mekanismerna bakom våldet, identifierar förebyggande och stödjande åtgärder samt belyser kunskapsluckor inom området. I rapporten efterlyses bland annat kunskap om våldets omfattning, utveckling och karaktär samt om risk- och skyddsfaktorer i svensk kontext. Ungas våld i parrelationer uppvisar stora likheter med motsvarande våld i de vuxnas vad gäller våldets dynamik, utveckling och process samt hur våldet upplevs och våldets konsekvenser [78].

Även Jämställdhetsmyndigheten har genomfört en studie om våld i ungas nära relationer (inklusive hedersrelaterat våld och förtryck) 2024. Den visar att flickor har störst risk för att utsättas för våld i en parrelation, men också icke-binära, barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar samt barn som är anhöriga till en förälder som utsatt dem för våld. Nästan en tredjedel av de våldsutsatta har varit i en parrelation eller dejtat. Våldet i ungas parrelationer framhålls en rekryteringsbas för män som utövar våld i vuxenrelationer [79].

Våld i ungas parrelationer utövas även med hjälp av internet och en våldsförmedling som kraftigt ökar är **digitalt våld**. Förutom att mobiltelefoner och sociala media används som redskap i ungas våld i parrelationer, har ett stort antal olika våldshandlingar identifierats som används i huvudsak av unga mot varandra men också av vuxna (män) mot flickor och kvinnor – grooming, cyberstalking, sugardating, upskirting, hämndporr, dick picks, sextortion, facerape, sexting, näthat, virtuell våldtäkt och nätmobbing. Kommunikationsforskare varnade tidigt för internet som en ”farlig plats” för de unga. Andra har velat tona ner faran och varnat för att skapa teknikrädsla men också för att moralpanik kan bidra till att förminska och förringa våldsutsattas erfarenheter [80, 81, 82, 83]. Våldet på internet har samma funktion och konsekvenser för de våldsutsatta som det ”verkliga” våldet, det begränsar den utsattas handlingsutrymme. Även om det digitala

våldet kan se annorlunda ut till sitt uttryck är motivet detsamma menar forskare: makt och kontroll [84].

Även **hedersrelaterat våld** eller **våld i hederns namn** drabbar främst unga flickor och kvinnor. Det hedersrelaterade våldet, våld som utförs av släktingar i hederns namn, syftar till att kontrollera och begränsa flickors livsföring vad gäller kläd- och uppförandekoder. Våld i hederns namninförlivades i FN:s våldsdefinition 2006, och uppmärksammades i Sverige i samband med morderna på Pela Atroshi, 1999, och Fadime Sahindal, 2002. Det har därefter varit föremål för en intensiv debatt såväl bland forskare som politiker – tidigare hade den här typen av våld diskuterats som ett problem i andra delar av världen. Debatten har framför allt rört frågan om hur våldet ska förstås och hanteras och fyra olika positioner kan tydligt urskiljas: en kulturellrelativistisk, en kulturalistisk, en feministisk och en intersektionell [85, 2]. Med **kulturellrelativism** avses att kulturell särart accepteras – alla människor är olika men alla har rätt till sina egna kulturella särdrag. Det finns inget objektivt rätt eller fel när det gäller kulturella traditioner och sedvänjor utan dessa måste värderas utifrån sin egen rationalitet med utgångspunkt i de normsystem och föreställningsvärldar där de uppkommit. En central fråga som ställs inom denna position är om den västerländska kulturens kritik mot andra kulturer bör ses som en form av neokolonialism såsom lagstiftning mot könsstympning (FGM, female genital mutilation) och mot barn/tvångsäktenskap, vilka är två kontroversiella former av hedersvåld. Sveriges var det första land i världen som 1982 införde förbud mot könsstympning, en lag som har ifrågasatts av främst antropologer då den anses vara rasistisk [2, 86]. Det kulturellrelativistiska perspektivet har haft ett visst genomslag i svensk migrationspolitik alltsedan 1990-talet.

En **kulturalistisk** position innebär att integration istället för acceptans av annorlunda kulturer krävs. Det är samhällets skyldighet att främja integration för att hjälpa kontrollerande familjer att frigöra sig från hederstänkandet. Här ingår att värna om den svenska jämställdheten och ta avstånd från kulturer som förordar en annan kvinnoyn. Det kulturalistiska perspektivet har kritiserats för att använda den svenska jämställdheten som

en framgångsstrategi och motpol till våld i hederns namn och för att vara etnocentriskt. Perspektivet har spridits genom ultranationalistiska grupper och används för att legitimera en främlingsfientlig politik. Dessutom flyttar särskiljandet fokus från det våld ”den jämställda” svenska mannen” utövar till ”den Andre mannen”, i likhet med det individuella perspektivets fokus på den ”avvikande mannen” (Individuella perspektiv, ovan) [87, 88, 2].

Den **feministiska** positionen kan beskrivas som ett avståndstagande likhetsperspektiv där likheten mellan våld i hederns namn och andra former av våld mot kvinnor framhävs. Våld i hederns namn förstås som en form av genusrelaterat våld och som en konsekvens av den patriarkala struktur som de flesta samhällen är organiserade utifrån och där det hierarkiska förhållandet mellan könen liksom åtskillnaden i synen på mäns och kvinnors sexualitet, är reglerat på ett likartat sätt. Från ett feministiskt perspektiv riskerar alla försök till särartsförklaringar att dölja allvaret i det globala problemet med mäns våld mot kvinnor [89]. Denna position har länge dominerat i svensk politik, men 2022 infördes en ny straffbestämmelse i Brottsbalken kallat **Hedersförtryck** (Brb 4 kap 4 e §). Hedersförtryck definieras där som ”brott som helt eller delvis begåtts för att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller liknande grupps anseende utifrån en föreställning om heder” [90]. Det förhållande att brottet hanteras som ett grovt fridsbrott, inte som ett kvinnofridsbrott, kan tydas som att politiken lämnar den genusrelaterade förståelsen av hedersvåld.

Med den **intersektionella** positionen kompliceras maktanalysen i och med att olika maktordningar anses samverka vid våldsutövning och utsatthet för våld (Intersektionella perspektiv, ovan). De maktordningar det gäller är klass, ålder, etnicitet, ras, sexualitet, religion, funktionsnedsättningar vilka kan bidra till att fördjupa förståelsen av våldet både i relation till offret och förövaren. Att hävda att ”hederskulturen” är något individen bär med sig från hemlandet blir en grov förenkling då det kan handla om att migrationserfarenhet kan framkalla ett hederstänkande som inte funnits hos individen före flykten [2].

Det finns fortfarande ingen enighet bland forskare om hur frågan om våld i heders namn bemötas i vardagen. Politiskt har dock flera initiativ tagits och hedersrelaterat våld har inkluderats i flera regeringars handlingsplaner sedan 2007 och med syfte att identifiera de flickor (och barn) som utsatts för könsstympning och de som är i riskzonen för hedersvåld [91, 86]. Vidare har Ett nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck inrättats vid Länsstyrelsen i Östergötland 2020 med uppdrag att förebygga och bekämpa hedersvåld. Skolan har via kommuners handlingsplaner ålagts ett stort ansvar för att identifiera flickor i riskzonen i samverkan med socialtjänsten. Socialstyrelsen har utarbetat stöd till såväl socialtjänsten som till hälso- och sjukvården samt genomfört kartläggningar för att få ett grepp om hur vanligt det hedersrelaterade våldet är. En nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck genomfördes 2019, ”Ett liv utan våld och förtryck” och 2021, ”Bedömning av hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relationer – stöd till socialtjänst och hälso- och sjukvård”. Flera kartläggningar initierade av kommuner och landsting har genomförts i Malmö, Göteborg, Stockholm samt i Uppsala. Dessa kartläggningar visar att mellan 7 och 20% av ungdomarna i Sverige lever med hedersrelaterade normer och förtryck, flest flickor [92, 93].

Våldets konsekvenser och den politiska hanteringen

Mäns våld mot kvinnor beskrivs av FN som en ”global pandemi”, ett kontinuerligt ökande, världsomspännande samhällsproblem. Att redogöra för den exakta omfattningen av våldet låter sig inte göras av skäl som anförts i tidigare avsnitt – problematiken kring definitioner, indikatorer och mättekniker. Bidrar till osäkerheten gör även ett stort mörkertal – kvinnor kan eller vågar inte anmäla på grund av hot från sina partners och misstankar från omgivningen. Allvarlighetsgraden framgår dock av följande exempel: enligt UN Women utsattes 2022 mer än 700 miljoner flickor och kvinnor för fysiskt och/eller sexuellt våld av en nuvarande eller före detta partner. Det innebär att en av tre kvinnor och flickor någon gång efter sin femtonårsdag utsatts för våld. Globalt blev 48 000 kvinnor och flickor

avsiktligt mördade 2022 i någon form av femicide, ett begrepp som inkluderar andra våldstyper än dödligt våld i nära relationer; i Sverige noterades 2023 10 fall av dödligt våld i parrelationer, vilket är en minskning från tidigare år [94, 95].

Konsekvenserna av våldet för kvinnors och barns hälsa, välbefinnande och livsmiljö är svåra att föreställa sig, men vi vet att våldet medför stora livslånga hälsorisker. Utöver de direkta fysiska skadorna (exempelvis benbrott, hjärnskakning och tandskador) ökar även risken att drabbas av kroniska sjukdomar [96]. Kvinnorna själva uppger i flera studier att de psykiska konsekvenserna är de värsta att leva med. Psykiskt våld är i Sverige ännu inte ett brott, men är under utredning (nedan).

Konsekvenserna av våldet är inte enbart medicinska utan påverkar i allra högsta grad hela samhället och man diskuterar idag våldets totala **samhällsekonomiska kostnader**. Försök till mätningar av dessa kostnader görs av FN, men svårigheterna att få fram adekvata och jämförbara mätmetoder och indikatorer gör resultaten mycket osäkra. De siffror som nämns är vidare så stora att de inte är fattbara.

EIGE har klassificerat de samhällsekonomiska kostnaderna i åtta kostnadstyper som är mätbara: ekonomi, sjukvård, domstol, civilt rättssystem, socialtjänst, personliga kostnader, specialistkostnader, fysiska och emotionella kostnader. Nu försöker institutet att samla in kunskap från varje land om dessa kostnader, men än så länge finns ingen samlad överblick. I Sverige gjordes 2006 en kostnadsberäkning av Socialstyrelsen, en analys som inte har följts upp i brist på mätmetoder. Då uppskattades kostnaderna till 2 billioner Euro per år – i enbart Sverige [97, 98].

Våldets konsekvenser för de våldsutsatta har dock reglerats politiskt med hjälp av **internationella överenskommelser om insatser och åtgärder för att stoppa våldet**. DEVAW, 1993, och Istanbulkonventionen, 2011, vilka redan omnämnts, har spelat och spelar en viktig roll för hanteringen av våldet och påverkar vilka insatser som görs på nationell nivå. DEVAW har undertecknats av 187 av FN: medlemsstater och Istanbul Konventionen har ratificerats av samtliga EU-stater, samt

även av europeiska stater utanför EU. (En av dessa stater, Turkiet, har sedan dess, 2021, lämnat samarbetet). Till skillnad från DEVAW är Istanbul Konventionen juridiskt bindande och det är idag den styr som det politiska arbetet mot mäns våld mot kvinnor i de europeiska länder som ratificerat konventionen. Konventionen bygger vidare på DEVAWS förslag till åtgärder men har infört ett antal fler varianter, en utveckling och uppdatering av de befintliga, men i princip inget nytt.

I DEVAW:s artikel 4 pekas följande samhällsområden ut vilka ska reformeras för att utrota (eliminate) våld mot kvinnor: rättsväsende, ekonomi, sociala institutioner, administrativa system, forskning och utbildning, det vill säga hela samhället måste arbeta för detta mål. Den svenska politiken, oberoende av partifärg, har följt DEVAW:s förslag nästan till punkt och pricka under trettio år och det är inom samtliga dessa samhällsområden som de flesta politiska åtgärderna har satts in [99, 3].

Nationella politiska åtgärder mot mäns våld mot kvinnor

De politiska satsningarna i Sverige för att stoppa mäns våld mot kvinnor är imponerande såväl resursmässigt som till antal insatser. Hur omfattande satsningarna är i kronor och öron är svårt att få grepp om beroende på en krånglig redovisningsteknik för jämställdhetspolitiken, som har det politiska ansvaret för mäns våld mot kvinnor. Det är något enklare att uppskatta antalet åtgärder då dessa omsorgsfullt redovisas i syfte att ”bevisa” vilken regering som gör mest. 2022 kunde man grovt räkna till ca 300 åtgärder under 2000-talet som i juni 2024 utökades med 132 [3].

Insatserna och åtgärderna kan kategoriseras efter mottagare och syfte i **åtgärder för att hjälpa och stödja våldsoffret, åtgärder för att straffa förövaren och/eller förebygga våldsamt beteende** samt **utvecklingsuppdrag till myndigheter och professionella** för att möjliggöra ett mera effektivt arbete.

Åtgärder till och hjälp för våldsoffret

Kvinnliga våldsoffer har uttryckligen getts högsta prioritet i politiken och numera även deras barn [100]. Barnperspektivet underströks tidigt i det politiska arbetet och har stärkts från och med 2021 då ett barnfridsbrott infördes i Brottsbalken (BrB 4 kap. 3 §), som gör det straffbart att låta ett barn bevittna våld i nära relationer [100]. Insatserna riktade till våldsoffren handlar i första hand om att ge skydd, stöd och hjälp för att kvinnorna ska kunna ta sig ur sin situation. På senare år har även vissa förebyggande åtgärder införts i form av tidig identifiering av kvinnor i riskzonen för att utsättas för våld. Arbetsförmedling, Försäkringskassan och Migrationsverket har getts nya uppdrag för att bistå i det förebyggande arbetet – att i tid upptäcka presumtivt våldsutsatta kvinnor. Merparten av insatserna mot våldet utförs i första hand av Kvinnojourer och av Socialtjänsten i kommuner och regioner som skyddat boende, kriscentra och stödsamtal. De sociala insatserna regleras i Socialtjänstlagen (SOL 2001:453). Nationellt arbetar NCK (Nationellt centrum för kvinnofrid) på regeringens uppdrag med stöd till våldsutsatta. NCK driver de nationella stödtelefonerna Kvinnofridslinjen, Stödlinjen för män, Stödlinjen för transpersoner och Rätt att välja. En Kvinnofridsmottagning vid Akademiska sjukhuset i Uppsala drivs likaså av NCK [101].

Rättsliga åtgärder såsom kontaktförbud (tidigare besöksförbud), personsäkerhetslagar (dold identitet, adress), lagen om rätten till målsägarbiträde med mera har kontinuerligt tillkommit. Polis, åklagare och domare har utbildats i våld mot kvinnor om bland annat ”rätt” bemötande för att kvinnor ska kunna anmäla utan rädsla och de har ålagts ett allt vidare ansvar för arbetet mot våld. Polis och rättsväsen har en central uppgift i att säkerställa att lagstiftningen tillämpas och i att skydda våldsutsatta och de ges kontinuerlig utbildning.

Hälso- och sjukvården har efterhand tilldelats fler uppdrag för att bidra till skyddsnätet runt de våldsutsatta kvinnorna och för att upptäcka våldsutsatta, ställa rätt frågor och ge rätt hjälp. Hur många kvinnor som söker till sjukvården för sina skador är okänt då sjukvården inte behöver registrera detta. Varken Hälso- och sjukvårdslagen (HSL 1982:763) eller

Patientsäkerhetslagen (PSL 2010:659) har särskilda skrivningar om våldsutsatta personer. I Västra Götalandsregionen pågick under 2020–2021 projektet ”Att ställa rutinmässiga frågor inom kvinnosjukvården”, som visade en hög grad av våldsutsatthet bland de patienter som söker kvinnosjukvården [102].

Antalet offentliga institutioner och nya professioner som på olika sätt har ansvar för att ge skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor har ökat. Skydd och stöd till den våldsutsatta kvinnan verkar helt avgörande för den våldsutsatta kvinnan i den akuta situationen, men har ingen direkt effekt på våldsutövaren. Männens våld fortsätter i form av **eftervåld**, särskilt då kvinnan flyttat till eget boende efter en skilsmässa och mannen har avtjänat ett eventuellt fängelsestraff och släppts fri [103]. Detta är en fråga som nu är under utredning, men det är osäkert vad som kan göras för att stoppa de våldsamma männen.

Kvinnor med skyddad identitet och boende ”avslöjas” av myndigheter på grund av stelbenta regelverk; förövarens umgängesrätt med barnen ger honom möjlighet att spåra det skyddade boendet via barnens mobiltelefoner etcetera. GPS-sändare ger de våldsutövande männen möjlighet att fortsätta spåra kvinnorna. Den nya lag som trädde i kraft 1 juli 2024 och som ger en fastighetsägare rätt att vräka kriminella hyresgäster och deras familjer, drabbar också våldsutsatta kvinnor, som blir utan bostad om de fortfarande bor ihop med mannen och är skrivna på samma adress. De våldsutsatta kvinnorna får i princip ingen långsiktig hjälp av samhället med att skaffa sig ett tryggt liv fritt från våld. Betydelsen för de våldsutsatta kvinnorna av hjälp- och stödinsatser i den akuta situationen kan emellertid inte överskattas [3]. Kvinnorna är brottsoffer och har rätt till samhällets stöd, men detta påverkar dessvärre inte förövarnas beteende.

Våldet mot kvinnor har inte minskat trots omfattande stöd till brottsoffren och en ny generation våldsutövande män kliver in på scenen via de ungas partnervåld. I politiken har mäns våld mot kvinnor som en jämställdhetsfråga drivits i flera decennier och våldet hanteras som en sådan. Insatserna för att skydda kvinnor har tillkommit inom ramen för

den nationella jämställdhetspolitiken och denna förståelse av våldet har påverkat även andra länders politik. Huruvida jämställdhet har en positiv påverkan på mäns våld mot kvinnor är emellertid en knepig fråga. Flera forskare pekar på att det inte finns någon forskning som styrker att jämställdhet automatiskt leder till att våld mot kvinnor minskar eller upphör. Vissa studier visar tvärtom att ökad jämställdhet för kvinnor triggar mer våld. Sverige, som anses vara ett av världens mest jämställda länder, har samma våldsutveckling som mindre jämställda länder [3].

Åtgärder riktade till den våldsutövande mannen

Åtgärderna mot den våldsutövande mannen handlar antingen om straff eller är förebyggande eller bådadera. De förra omfattar lagstiftning, lagföring och straff och är reaktiva eller repressiva och aktiveras efter det att våldet utövats; de senare är avsedda att vara proaktiva och innefattar ett brett spektrum av åtgärder såsom olika former av behandling, attitydförändrande program och opinionsbildning.

Våld mot kvinnor behandlas i flera paragrafer i **Brottsbalken**: Mord, Misshandel, Människohandel, Köp av sexuell tjänst, Grov kvinnofridskränkning, Förbud mot könsstympning, Sexualbrott, Olaga hot, Barnfridsbrott och Hedersförtryck. I takt med att våldsdefinitionen utvidgats har nya lagrum tillskapats för att täcka de specifika handlingar som befintliga lagar inte inkluderar. Under beredning, 2023, är ett lagförslag om ”psykisk misshandel och kontrollerande beteenden”. Ekonomisk misshandel är sedan 2014 en del av den svenska våldsförståelsen och är inkluderat i kvinnofridsbrottet. Både svensk och internationell forskning visar att anmälningar sällan leder till lagföring och domar och i förekommande fall har de en mycket liten förebyggande effekt avseende återfall i brott [104, 3]. Trots detta föreslås i svensk politik en lång rad nya lagar och straffskärpningar, till exempel skärpning av straffskalan för grov kvinnofridskränkning, och för köp av sexuell tjänst och våldtäkt och ett utvidgat kontaktförbud. Vidare vill politikerna införa en skärpning av barnrättsperspektivet och en tydligare koppling mellan villkorlig frigivning och deltagande i återfallsförbrytande åtgärder med mera [105].

Huruvida ”hårdare tag” mot kriminalitet är effektiv i bekämpningen av brott i allmänhet och våld mot kvinnor i synnerhet är ovisst och dessutom en omtvistad fråga. Mäns våld mot kvinnor skiljer sig från annan våldsbrottslighet som oftast gäller droger, pengar, hierarkier mellan män, hämnd och där förövarna redan tidigare är kriminellt belastade. Mäns våld mot kvinnor utövas av ”vanliga”, ofta socialt välanpassade män från alla samhällsklasser. Av denna anledning kanske det är rimligt att anta att effektivare lagföring och strängare straff kan ha en avhållande och till och med förebyggande effekt på grund av det sociala stigma som sådana åtgärder innebär [3]. Beivrandet av våld mot kvinnor kan således inte med dagens kunskapsläge sägas vara ett verksamt instrument för att stoppa mäns våld mot kvinnor, men det signalerar samhällets syn på våldet. Våld mot kvinnor sägs uttryckligen vara en kriminell handling, ett brott, som ska behandlas på samma sätt som alla andra våldsbrott. De rättsliga åtgärderna påverkar den enskilde mannen men inte de strukturer som är upphovet till våldet. Till detta ska läggas det faktum att det är svårt att få män fällda för våld på grund av den könsneutrala rättsprincip som präglar rättsväsendet och som inte erkänner förekomsten av en könsmaktsordning.

Förebyggande insatser för att hindra män från att utöva våld har visat sig vara förhållandevis ineffektiva och har inte något stort vetenskapligt stöd. De behandlingar som riktar sig till män som redan har begått våld (indikativa insatser) är inriktade mot våldspreventiva behandlingsprogram som syftar till att förändra männens beteende och/eller bota missbruk, psykisk sjukdom och liknande individuella problem. Sådana program har staten satsat mycket på och 2018 fanns det sammanlagt 75 kända behandlingsprogram varav merparten utgår från KBT-metodik (Kognitiv Beteende Terapi) [106, 20]. Programmen ges i Kriminalvårdens regi och har hittills varit frivilliga. Det idag mest framgångsrika programmet anses vara PREDOV (Preventing Domestic Violence) som började användas 2018 i kriminalvården och socialtjänsten. Programmet har en psykologisk inriktning och vill påverka förövarens attityder till våld [107]. För närvarande (2024) pågår ett projekt hos polisen i Malmö tillsammans med socialtjänsten och frivården ”Trygg relation – fri från våld”. Projektet utgår från en amerikansk våldsförebyggande strategi IPVI (Intimate Partner

Violence Prevention). Den går ut på att kartlägga farliga kvinnomisshandlare och uppmärksamma dem på att de inte är anonyma utan står under uppsikt, samtidigt som de erbjuds hjälp. Projektet utvärderas av Malmö universitet under 2025 [108].

Det finns även våldsförebyggande program som vänder sig till unga män i riskzonen för att börja använda våld (selektiva). Flera program med utgångspunkt i den socio-ekologiska modellen har utvecklats internationellt och importerats till Sverige. De har en relativt stark koppling till förståelsen av våld som ett uttryck destruktiva maskulinitetsnormer och några av programmen har en genusförändrande ambition. Programmen (Frihet från våld, FFV och Mentors in Violence Prevention, MVP) används i skolor och har visat vissa positiva resultat i utvärderingar [109]. Inga nya motsvarande program förefaller ha utvecklats under senare år.

En tredje typ av våldsförebyggande program (universella) riktar sig till allmänheten och inbegriper ett brett spektrum av ospecificerade insatser allt från ”opinionsbildning” till ”attitydförändringar”. De universella insatserna har hittills bestått av tillfälliga kampanjer och föreläsningar och utförs inom ramen för MUCF:s (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) uppdrag. Utvärderingar visar inga tydliga resultat. Skolinspektionen har som ett led i detta arbete granskat skolornas undervisning i sex- och samlevnad som bytt namn till ”Sexualitet, samtycke och relationer”, där mäns våld mot kvinnor utgör ett litet men ändå adresserat inslag, 2022 [109, 110].

Utvecklingsuppdrag till myndigheter och professionella

Mycket av den kritik som riktats mot det politiska arbetet mot mäns våld mot kvinnor har gällt myndigheternas arbete, som uppfattats som bristfälligt, oorganiserat och inte kunskapsbaserat. Särskilt har ökade krav ställts på kommuner och regioner vad gäller ansvarstagande för våldsutsatta kvinnor och barn och ett ökande krav på att förbättra detta arbete. Tre sådana satsningar som sticker ut är: jämställdhetsintegrering,

myndighetssamverkan och organisation samt kunskapsutveckling och forskning.

Jämställdhetsintegrering

Jämställdhetsintegrering syftar till att skapa lika villkor för män och kvinnor i en organisation genom att genusperspektiv ska beaktas i all planering och styrning av all statlig och kommunal verksamhet. I arbetet med mäns våld mot kvinnor finns metoden implementerad och konkretiserad i Jämställdhetsmyndighetens (JÄMY) handbok för yrkesverksamma, Inget att vänta på, från 2015. Den arbetsprocess som föreslås är mycket tidskrävande och har av forskare beskrivits som en administrativ rutin snarare än en metod till att förebygga våld [111, 3].

Myndighetssamverkan och organisatoriska frågor

Kritik mot bristande samordning av och samverkan mellan myndigheters arbete är legio i den politiska retoriken. Myndigheter är idag mer aktiva och samarbetar mer, men kunskapskedjan fungerar inte så bra visar utvärderingar. Denna pekar på två stora utmaningar: att få fram kunskapsbaserade verkningsfulla metoder och arbetssätt för att förebygga våldet och att se till att dessa används regionalt och lokalt [112].

Kunskap, metodutveckling, utbildning och forskning

I kunskapshöjande syfte har regeringen genom Högskoleverket förordnat inslag av utbildning om mäns våld mot kvinnor i relevanta yrkesutbildningar – allt från tandläkare till präster. Polis, domare och åklagare har genomgått kunskapshöjande kurser och handläggningen av våldsärenden har förbättrats med lagstiftning och nya instruktioner för rättsprocessen har införts [113, 3].

Vad gäller forskning framstår bristen på forskning kring män som slår och varför som anmärkningsvärd. Ointresset för den våldsutövande mannen

bland forskare i Sverige är slående. Brottsoffermyndigheten som distribuerar bidrag till forskning om våld ger de övervägande resurserna till just forskning om våldsoffer, inte om våldsutövare [47]. Internationell forskning om varför män slår har på senare år producerats inom maskulinitetsforskningen (Maskulinitetsteorier, ovan).

Avslutande kommentar

I både Sverige och internationellt är mäns våld mot kvinnor ett högst politiserat och komplicerat kunskaps- och politikområde. Alla är eniga om att våldet måste upphöra och vägen dit är utstakad av FN genom Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor från 1993, i Europa förstärkt och utvecklad med Istanbul Konventionen ratificerad 2011. Våldet kostar samhället oerhörda summor och oerhörda summor satsas i varierande grad nationellt. Våldets personliga kostnader för våldsutsatta går inte ens att beräkna, inte heller konsekvenserna för samhället i stort. Nationella regeringar genomfört en imponerande mängd insatser och åtgärder, men trots detta minskar inte våldet, snarare ökar det. Varför får inte samhällets satsningar en önskad effekt?

Forskningen lyfter i princip två spår som ska förklara våldets uppkomst – individuella och feministiskt strukturella perspektiv. Insatserna riktade till män, lagföring och behandling, kan ses som ett svar på de **individuella** förklaringsmodellerna – våldet utövas av sjuka, missbrukande etcetera män. Denna strategi har dock inte lett till att våldet upphört. Den **feministiskt strukturella** förståelsen förklarar våldets uppkomst i ojämlika maktrelationer mellan kvinnor och män, där män är överordnade kvinnor. Åtgärderna som motiveras med jämställdhetspolitiska insatser för att stärka kvinnors villkor i samhället är ett svar på denna förståelse. Inte heller dessa insatser har fått våldet att upphöra.

För att stoppa mäns våld mot kvinnor kvarstår enbart att söka orsaken till de ojämlika maktrelationerna, i samhällets **könsmaktstruktur** och i konstruktionen av **manlighet** och därmed sammanhängande **maskulinitetsnormer**. Detta är en aspekt som forskningen och de

politiska insatserna hittills enbart har snuddat vid. Avsaknaden av forskning om män som utövar våld och varför de gör det, är ett problem som kan förklara varför samhällets åtgärdsarsenal inte alls korresponderar med våldets orsaker. Det saknas helt enkelt skarpa och effektiva förslag för att komma till rätta med mäns våld mot kvinnor och det arbete som kallas "förebyggande" är i mångt och mycket bara ett nytt namn på existerande insatser [3].

Referenser

1. Jämställdhetsmyndigheten. Delmål 6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. [Delmål 6: Mäns våld mot kvinnor ska upphöra \(jamstalldhetsmyndigheten.se\)](https://jamstalldhetsmyndigheten.se). Hämtat 2 augusti 2024.
2. Nilsson G & Lövkrona I. Våldets kön. Kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser. 2. rev. uppl. Lund: Studentlitteratur, 2020.
3. Lövkrona I & Nilsson G. Mäns våld mot kvinnor – ett olösligt samhällsproblem? Våld i svensk jämställdhetspolitik under 2000-talet. Lund: Intuitionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet, 2023.
4. [Nationellt centrum för kvinnofrid - Uppsala universitet \(uu.se\)](https://nccw.se),
5. [VKV - Valdinararelationer.se](https://vkv.se).
6. EIGE. What is gender-based violence? <https://eige.europa.eu/gender-based-violence>. Hämtat 20 august 2024.
7. Merry Engle S. Human rights and gender violence. Translating international law into local justice. Chicago & London: The University of Chicago Press, 2006.
8. World report on violence and health. Genève: World health Organisation (WHO), 2002.
9. Holmberg C, Enander V & Lindgren A-L. Ett litet ord betyder så mycket: Alliansregeringen, Handlingsplanen och betydelseförskjutningar av begreppet mäns våld mot kvinnor. Sociologisk Forskning 2015: 52(3), s. 257–278.
10. Justitiedepartementet. Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag till ett effektivare arbete. Stockholm: SOU 2014: 49.

11. Nilsson G. Könsmakt eller häxjakt? Antagonistiska föreställningar om mäns våld mot kvinnor. Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet, 2009.
12. Steen A-L. Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält. Research report No 31. Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet, 2003.
13. Hearn J. The violences of men. How men talk about and how agencies respond to men's violences to women. London, Thousand Oaks, New Dehli: Sage Publications, 1998.
14. Lundgren E, Heimer G, Westerstrand J & Kalliokoski A-M. Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning. Brottsoffermyndigheten & Uppsala universitet, 2001.
15. Lövkrona I. Den våldsamme mannen. I: Lövkrona I. Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld. Lund: Nordic Academic Press, 2001. s. 9–32.
16. Thornhill R & Palmer C T. Rape. A Natural History of Biological Bases of Sexual Coersion. Cambridge Mass, London, England: The MIT Press, 2000.
17. Eldén Å. Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder. Comprehensive summaries of Uppsala Dissertations from the faculty of Social Sciences 128. Uppsala: Uppsala universitet, 2003.
18. Socialdepartementet. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor. Prop. 2006/07.
19. Lundgren E. Våldets normaliseringsprocess och andra våldsförståelser. Stockholm: Roks, 2012.
20. Socialdepartementet. Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld. SOU 2018:37.
21. Socialdepartementet. En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025. Skr. 2021/22:213.
22. Nilsson G. Kampen om kvinnohuset. Om splittring som strategi eller eftergift. Rig, vol. 93 nr 22. 2010, s. 83–96.
23. Kvinnovåldskommissionen. Kvinnofrid. Del A och Del B. Huvudbetänkande. Stockholm SOU 1995:60.

24. Arbetsmarknadsdepartementet. Kvinnofrid. Prop. 1997/98:55.
25. Jeffner S. "Liksom våldtäkt typ". om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt. Uppsala: Department of Sociology, Uppsala universitet, 1997.
26. Mellberg N. när det överkliga blir verklighet. Mödrars situation när deras barn utsätts för sexuella övergrepp. Umeå: Boréa förlag, 2002.
27. Wendt Höijer M. Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin. Malmö: Liber, 2002.
28. Eduards M. Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori. Malmö: Liber, 2002.
29. Ekbrand H. Separationer och mäns våld mot kvinnor. Göteborg Studies in Sociology 28. Göteborg: Göteborgs universitet, 2006.
30. Burman M. Straffrätt och mäns våld mot kvinnor. Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet. Uppsala: Iustus, 2007.
31. Westerstrand J. Mellan mäns händer. Kvinnors rättssubjektivitet, internationell rätt och diskurser om prostitution och trafficking. Uppsala: Uppsala universitet, 2008.
32. Holmberg C & Enander V. Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser. Göteborg: Kabusa Pocket, 2004.
33. Smirthwaite G & Holmberg C. Uppbrottstrappan. En modell för intersektionellt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor. Tidskrift för genusvetenskap, vol. 35 nr 2-3. 2014, s. 107-128.
34. de los Reyes P. Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige. Integrationsverkets skriftserie IV. 2003.
35. Hearn J. Men's violence to women, gendered power and "non-violent" institutions. I: Kön och våld I Norden. Rapport från en konferens i Köge i Danmark, 23-24 november 2002. Nordiska ministerrådet, Forskning. TemaNord 2002:545. s. 335-354.
36. Justitiedepartementet. Den svenska sexköpslagen har varit framgångsrik. Pressmeddelande 11/10 2016.

37. Hydén M. Misshandlade kvinnors uppbrott. En motståndsprocess. I: Åkerström m & Sahlin I (red.) Det motspänstiga offret. Lund: Studentlitteratur, 2001, s. 92–118.
38. Mattsson T. Motstånd och neutralisering. Kön, makt och professionalitet i arbetet med våld i nära relationer. Socialvetenskaplig tidskrift, nr 2-3, 2013, s. 150–167.
39. Enander V. Violent women? The challenge of women's violence in intimate heterosexual relationships to feminist analysis of partner violence. *Nora*, vol. 19 nr 2. 2011, s. 105–123.
40. Dobash R & Dobash R E. Women's violence to men in intimate relationships. *British Journal of Criminology*, vol. 44 nr. 3. 2004, s. 324–349.
41. Swan S C & Snow D L. The development of theory of women's use of violence in intimate partnerships. *Violence against women*, vol. 12 nr. 11. 2006, s. 1026–1045.
42. de los Reyes P & Mulinari D. Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap, Malmö: Liber. 2005.
43. Våld i samkönade relationer – en kunskaps- och forskningsöversikt. Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK. Uppsala: Uppsala universitet. 2009.
44. UN Women. The Value of Intersectionality in Understanding Violence against Women and Girls, 2019. (<https://eca.unwomen.org/>).
45. Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK). Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer. Uppsala universitet. Hämtat 25 augusti 2024.
46. Burman M. Mäns våld mot kvinnor, mänskliga rättigheter och jämställdhet – bakgrund och kritiska perspektiv. I: *Kvinnor och barn i rättens gränsland. Betänkande om kvinnor som utsätts för våld efter att ha beviljats uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning*. SOU 2012:45, s. 55–122.
47. Gottzén L. Män, våld och jämställdhet. I: *Män och jämställdhet*. SOU 2014:6, bil. 8, s. 521–575.
48. Nilsson G. Balls enough. Manliness and legitimated violence in Hell's kitchen. *Gender, work & organization*, vol. 20 nr 6. 2013, s. 647–663.

49. Kolnar K. Volden. I: Lorenzen J & Ekenstam C (red.) Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840–1940. Möklinta: Gidlunds förlag. 2006, s. 208–228.
50. Kaufman M. The construction of masculinity and the triad of men's violences. I: O'Toole L & Schiffman J R (red.) Gender violence. Interdisciplinary perspectives. New York: New York University Press. 1997, s. 30–51.
51. Connell R W. Maskuliniteter. Göteborg: Daidalos. 1996.
52. Isdal P. Meningen med våld. Stockholm: Gothia. 2001.
53. Hydén M. kvinnomisshandel inom äktenskapet. Malmö: Liber utbildning. 1993.
54. Boethius S. Män, våld och moralarbete. Rapporter från män som sökt behandling för våld i nära relationer. Lund: Lunds universitet, Sociologiska institutionen, 2015.
55. Socialdepartementet. Mål, makt och myndighet – en feministisk politik för en jämställd framtid. Skr. 2016/17:10.
56. Jämställdhetsmyndigheten. Identifiera förändringsfaktorer. Jämställdhetsmyndigheten.se. Hämtat 20 augusti 2024.
57. Jämställdhetsmyndigheten. Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete. [Handboken Inget att vänta på \(PDF\) \(jamstalldhetsmyndigheten.se\)](#) 2015. Hämtat 20 augusti 2024.
58. Walby S. m.fl. The concept and measurement of violence against women and men. Policy Press Shorts, Policy and Practice. University of Bristol: Policy press. 2017.
59. Merry Engle S. Measuring the world: indicators, human rights, and global governance. Current Anthropology, vol. 52. 2011, s. 83–95.
60. Merry Engle S. The seduction of quantification: measuring human rights, gender violence, and sex trafficking. Chicago & London: The University of Chicago Press. 2016.
61. Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet. (Istanbulkonventionen). www.coe.int/conventionviolence. Hämtad 20 augusti 2024.

62. UN Women. Global database on Violence against Women. www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/research-and-data). Hämtat 30 augusti 2024.
63. WHO. [Global and regional estimates of violence against women". World Health Organization 2013. \(Fulltext i NCK:s kunskapsbankens databas, Att mäta våld - Uppsala universitet \(uu.se\).](#)
64. EIGE. Gender Statistics database. EIGE. <http://eige.europa.eu/en/gender-statistics/dgs/browse/genvio> .
66. EIGE. [Data Collection on Violence Against Women | EIGE \(europa.eu\)](#). (Underlaget för Sverige har sammanställts av Inger Lövkrona, 2018).
67. Brottsförebyggande rådet (Brå). Om Brå. <https://bra.se/om-bra.html>.
68. Brottsförebyggande rådet (Brå). Våld i nära relationer. [Våld i nära relationer - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](#). Hämtat 25 augusti 2024.
69. Brottsförebyggande rådet (Brå). Grov kvinnofridskränkning. Brottets hantering och utveckling i rättskedjan. Brå rapport nr 8, 2019.
70. Brottsförebyggande rådet. [Nationella trygghetsundersökningen \(NTU\), \(bra.se\)](#).
71. Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK). Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa. Uppsala universitet 2014:1.
72. Brottsförebyggande rådet. Våld i nära relationer. <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html>). Hämtat 20 augusti 2024.
74. Brottsförebyggande rådet. Våldtäkt och sexualbrott. <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/valdtakt-och-sexualbrott.html>).
75. Brottsförebyggande rådet. Våldtäkt från anmälan till dom. En studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden. Brå rapport 2019:9.
76. Gunnarsson L. Samtyckesdynamiker. Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan. Lund: Studentlitteratur. 2020.
77. Åklagarmyndigheten. Samtyckeslagen. www.aklagare.se/nyheter-press-aktuellt/. Hämtad 19 augusti 2024.

78. Brottsoffermyndigheten. Våld i ungas parrelationer. Brå rapport 2021:15.
79. Jämställdhetsmyndigheten. [Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. \(jamstalldhetsmyndigheten.se\)](https://jamstalldhetsmyndigheten.se) 2024.
80. Hat och hot på nätet. En kartläggning. NIKK, Nordiska ministerrådet. 2017.
81. Dunkels E. Vad gör unga på nätet? Malmö: Gleerups utbildning. 2018.
82. Ungar & medier 2019. Statens medieråd. 2019.
83. Unga relationer. Digitalt våld. <https://ungarelationer.se/digitalt-vald/>. Hämtat 25 augusti 2024.
84. Lee K & Anderson J. The internet and intimate partner violence. Technology changes, abuse doesn't. Criminal Justice, vol. 31 nr 2. 2016 s.28–33.
85. Carbin M. Mellan tystnad och tal. Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik. Stockholm: Stockholms universitet. 2010.
86. Nilsson G & Lövkrona I. Unga och sexuellt våld. Främjande av ett kunskapsbaserat bemötande av brottsoffer. Slutrapport. (I samarbete med Linn Björklund & Julia Degerkvist). Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet, 2020.
87. Eduards M. Kroppspolitik. Om moder Svea och andra kvinnor. Stockholm: Atlas Akademi. 2007.
88. Alinia M. Den jämställda rasismen och de barbariska invandrarna. "Hedersvåld", kultur och skillnadens politik. I: Listerborn C, Molina I & Mulinari D (red.) Våldets topografier. Beträktelser över makt och motstånd. Stockholm: Atlas. 2011, s. 287–328.
89. Meeto V & Mirza H S. "There is nothing 'honorable' about honour killings". Gender, violence and limits of multiculturalism. Women's studies international forum, vol. 30 nr 3. 2007, s. 187–200.
90. Åklagarmyndigheten. Hedersrelaterad brottslighet. www.aklagare.se/om-brottsligheten/olika-brottstyper/hedersrelaterad-brottslighet/.
91. Justitiedepartementet, Klimat- och näringslivsdepartementet, Socialdepartementet. Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot

kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Skr. 2007/08: 39.

92. Socialstyrelsen. Ett liv utan våld och förtryck (www.socialstyrelsen.se) 2019.

93. Socialstyrelsen. Bedömning av hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relationer – stöd till socialtjänst och hälso- och sjukvård. (<https://socialstyrelsen.se/>). 2021.

94. UN Women. [Facts and figures: Ending violence against women | UN Women – Headquarters](#). Hämtat 20 juli 2024.

95. Brottsförebyggande rådet. [Mord och dråp - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](#).

96. NCK. www.uu.se/centrum/nck/kunskapsbank-om-vald/fakta-och-forskning-om-vald/global-folkhalsa-och-vald).

97. Socialstyrelsen. Kostnader för våld mot kvinnor. En samhällsekonomisk analys. <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2006/2006>. 2006.

98. EIGE. Estimation the costs of gender-based violence in the European Union. EIGE

99. Deklaration om avskaffandet av allt våld mot kvinnor. UN resolution 48/104 20 december 1993.

100. Åklagarmyndigheten. Barnfridsbrott. www.aklagare.se/nyheter-press/ Hämtat 20 juli 2024.

101. Nationellt centrum för kvinnofrid. Stöd till våldsutsatta. [www.uu.se/centrum\(nck/stod-till-valdsutsatta](http://www.uu.se/centrum(nck/stod-till-valdsutsatta). Hämtat 19 augusti 2024.

102. Våld i nära relationer, VKV. (www.valdinararelationer.se//vkv/forskning/forskning-fraga-om-vald-inom-kvinnosjukvard/).

103. Kjellberg J. Fri från (efter)våldet? om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, uppbrott och stödbehov. Samhällsvetenskapliga fakulteten, Institutionen för socialt arbete: Uppsala universitet. 2023.
104. Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. En systematisk kartläggning. Stockholm: Forte, Forskningsrådet för arbetsliv, hälsa och välfärd. 2022.
105. Justitiedepartementet. Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer Prop. 2020/21:217.
106. Socialdepartementet. Män och jämställdhet. Betänkande av utredningen om män och jämställdhet. SOU 2014:6. 2014.
107. Socialstyrelsen. PREDOV. [Predov \(Preventing domestic violence\) - Socialstyrelsen](#)).
108. [Projekt Trygg relation – fri från våld - Malmö stad \(malmo.se\)](#).
109. Gottzén L m. fl. Utvärdering av Mentors in Violence Prevention i Sverige. Slutrapport. Barn- och ungdomsvetenskap, Forskning 2021:3. Stockholms universitet. 2021.
110. Skolverket. [Sexualitet, samtycke och relationer - Skolverket](#)
- [111. Andersson R & Hedlund G. Att göra kön i kommunal politik. Lokala variationer av gender mainstreaming och kvinnofrid. Tidskrift för genusvetenskap 35 \(2–3\). 2014, s. 55–80.](#)
- [112. Mäns våld mot kvinnor. En analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin. Statskontoret 2021:3. 2023.](#)
- [113. Socialdepartementet. Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Slutbetänkande av utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor. SOU 2015:55. 2015.](#)